

אבחון, מדידה והערכה בגיל הרך

תמונת מצב והמלצות של צוות בדיקה מטעם היזמה למחקר יישומי בחינוך

מאת אביטל דרמון

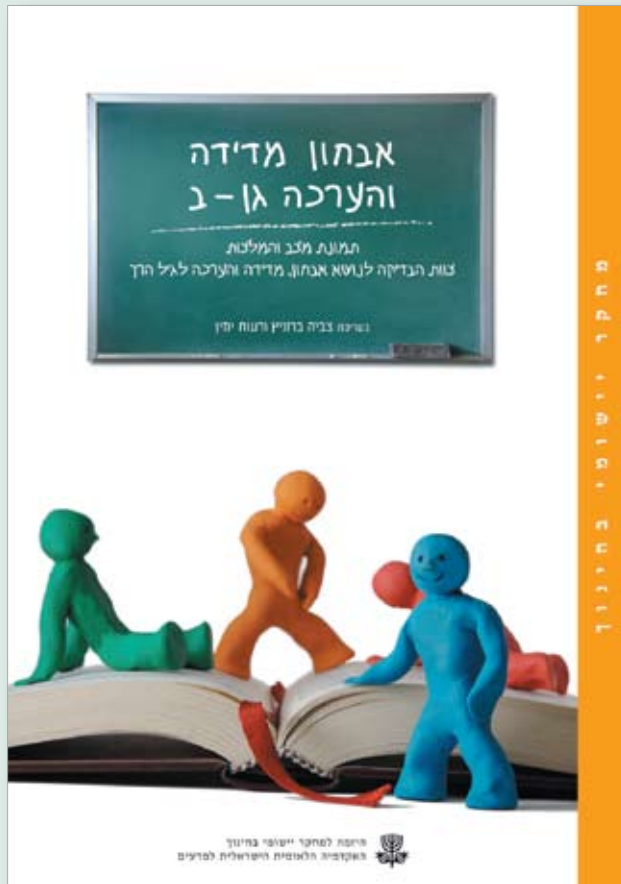
צביה ברזניץ מאוניברסיטת חיפה, ואלה הם: פרופ' יואל אליצור, האוניברסיטה העברית בירושלים; ד"ר ענת בן-סימון, המרכז הארצי לבחינות ולהערכה; פרופ' איריס לוי, אוניברסיטת תל-אביב; ד"ר פאדיה נאסר-אבו אלהיג'א, אוניברסיטת תל-אביב; ד"ר חגי קופרמינץ, אוניברסיטת

בחודש אב תשס"ח, אוגוסט 2008, פורסם הדוח של צוות בדיקה שהוקם בעקבות פניית ראמ"ה (רשות ארצית למדידה והערכה בחינוך) ומשרד החינוך אל האקדמיה, בבקשה לבדוק את תמונת המצב ולהמליץ על דרכי שיפור בכל הנוגע לאבחון, למדידה ולהערכה בגיל הרך.

היזמה למחקר יישומי בחינוך הקימה את צוות הבדיקה שמנה עשרה מבחירי המדענים בארץ בראשותה של פרופ'

ד"ר אביטל דרמון היא מנהלת היזמה למחקר יישומי בחינוך.

מתוך עיקרי המלצות:

- א. רצוי שראמ"ה תהיה הגוף המקצועי המרכזי שיפעל עם אגפי משרד החינוך כדי לרכז את נושא האבחון, המדידה וההערכה בגיל הרך. הגוף הזה יהיה מקור לעבודה משותפת, יסייע במניעת כפילויות ויאגם משאבים.
- ב. הכלים שיפותחו ישמשו לסינון, לאיתור, למיפוי, לאבחון, למדידה ולהערכה בתחומי תפקוד שונים. הכלים יתחשבו בידע מדעי על התפתחות ילדים ויכוונו לרמת הפרט ולרמת המערכת.
- ג. הצוות מציין במיוחד כי נכון למועד השלמת עבודתו נמצא חוסר מוחלט בכל הקשור לאיתור, לסינון, לאבחון, להערכה ולמדידה באוכלוסיות הערבית, הדרוזית והבדווית, וממליץ לתקן עיוות זה בדחיפות.

חיפה; פרופ' דורית רביד, אוניברסיטת תל-אביב; פרופ' דוד שר, אוניברסיטת חיפה; פרופ' ענת שר, אוניברסיטת חיפה; פרופ' דינה תירוש, אוניברסיטת תל-אביב. מרכזת הצוות: ד"ר רעות ימין. עבודת הצוות נמשכה כשנה וחצי, וחבריו פעלו בהתנדבות.

התרשמותו הכללית של הצוות היא כי בתחומים רבים חסרה שיטתיות במערך המבחנים לאבחון, למדידה ולהערכה של ילדים בגיל הרך בישראל. כלים רבים שצוינו בדוח יובאו מחו"ל ולא הותאמו לאוכלוסייה הישראלית. הצוות ממליץ כי משרד החינוך יעזור יותר בידע מדעי קיים על אודות כלי אבחון, הערכה ומדידה.

המצב בעת כתיבת הדוח חמור עוד יותר כשמדובר בכלים המכוונים לילדים במגזר הערבי.

עם השלמת תהליך שיפוט העמיתים של טיוטת הדוח ואישורו לפרסום נמסר הדוח לידי בעלי העניין במשרד החינוך ובראמ"ה, והוא פורסם באתר האקדמיה ובהודעה משותפת לעיתונות.

לפני הצוות עמדו כמה מטרות:

- א. לבחון בחינה עיונית ומעשית את נושא האבחון, ההערכה והמדידה בגיל הרך במדינת ישראל
- ב. לסקור את צורכי מערכת החינוך בתחום האבחון, המדידה וההערכה בגילאי גן-ב
- ג. למפות את כלי ההערכה הנורמטיביים הנהוגים כיום במערכת החינוך
- ד. לזהות את מרכיבי הפער בין המצוי לרצוי בכלי ההערכה והמדידה
- ה. להמליץ על דרכי פעולה לשיפור העשייה מבוססת-הידע בתחום

ממצאים והמלצות:

הממצאים והמסקנות שעלו מבדיקתו של הצוות משקפים צורך בפיתוח כלים מותאמי-תרבות, שייסמך גם על ידע מדעי ועל חוקרים ישראלים, על פי עקרונות מתודולוגיים מבוססים ולפי סדר עדיפויות שתקבע הרשות המופקדת על מדידה והערכה בגיל הרך ובתיאום עם חוקרים ועם בכירי משרד החינוך בתחומים המתאימים.

"היזמה למחקר יישומי בחינוך"

מיזם משותף של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, משרד החינוך ויד הנדיב. הוקמה בשלהי שנת תשס"ג (2003) כדי להעמיד לרשות מקבלי החלטות בחינוך ידע מדעי עדכני ומבוקר שיוכל לסייע להם במאמציהם לשפר את הישגי החינוך בישראל. השאלות שבהן עוסקות ועדות המומחים נגזרות מדיונים עם בכירי משרד החינוך, ונבחרות על פי הקריטריונים האלה: (1) חשיבותן לחינוך; (2) הימצאות ידע מדעי רלוונטי בעניינן; (3) ייחוד ישראלי שמצדיק מאמץ מקומי; (4) יכולת מחקר בארץ; (5) הימצאות בעלי עניין בקרב מקבלי ההחלטות. היזמה פועלת בעיקר באמצעות ועדות מומחים שחבריהן נבחרים מקרב מיטב החוקרים בארץ. הוועדות הן רב-תחומיות, חבריהן פועלים בהתנדבות, והמסמכים המסכמים את ממצאיהן נכתבים על סמך הסכמה של כל חברי הוועדה ומאושרים לפרסום לאחר שיפוט קפדני של עמיתים בארץ ובחו"ל.

- ד. על מדיניות ההערכה בהקשר רב-תרבותי להתמקד בפיתוח כלי מדידה ייחודיים, עצמאיים ומותאמי-תרבות. הכלים יפותחו על פי עקרונות מתודולוגיים מוסכמים. מהימנותם, תקפותם, הגינותם והטמעתם בשדה החינוך ייבדקו באמצעות מחקר מושכל.
- ה. יש לפתח את תחום האבחון וההערכה במערכת החינוך על בסיס כללי אתיקה מוגדרים וברורים בגיבוי המערכת המשפטית.
- ו. יש לקבוע מדיניות ממלכתית בנושא אבחון מוכנות ילדים לכניסה לכיתה א, שתהיה מבוססת גם על מיפוי שמשדר החינוך כבר החל בו.
- הצוות מצא שהכלי "מבטים", שמשדר החינוך פיתח בעברית ובערבית והמוטמע בכל גני הילדים, הוא בעל פוטנציאל לשרת היטב את המערכת. עם זאת יש להיעזר בידע מדעי ובפיתוח נורמות כדי להבטיח שתופק מרב התועלת מכלי זה.
- ז. רצוי להקים מערך מבוקר להכשרת המשתמשים בכלים השונים (כגון גננות ופסיכולוגים). יש לבנות מסד נתונים אשר יאגד ממצאים שייאספו בשטח בתחומי התוכן השונים. מאגר הנתונים יעמוד לרשות חוקרים ומפתחים כדי להפרות את מערכת החינוך.

מפעולות היזמה בשנת תשס"ח, ועדת התחום לשפה ואוריינות:

שני ימי עיון לקהל של חוקרים, קובעי מדיניות ואנשי מקצוע מהשדה:

♦ בסתיו תשס"ח (2007) - יום עיון לחוקרים בנושא: בין לשון הדיבור ללשון הכתובה - לקראת תלמיד אורייני בישראל

♦ בחורף תשס"ח (2008) - יום עיון בנושא: בין הלשון המדוברת ללשון הכתובה במצב של דיגלוסיה - השלכות על רכישת האוריינות בקרב דוברי ערבית כשפת אם

השלמת מיזם לטיפוח עתודת מו"פ להוראת ערבית כשפת אם: סדרה בת חמש סדנאות שהשתתפו בהן כעשרים חוקרים ואנשי מקצוע ערבים. מטרת המיזם ליצור עתודה שתוכל לקדם את המחקר ואת העשייה המתפתחת בתחום.

חומרי רקע מימי העיון ומהמיזם נגישים לקריאה בדף היזמה באתר האקדמיה. דוחות מסכמים יועלו לאתר בחודשים הקרובים.

חברי ועדת התחום (מתמשכת):

פרופ' (אמריטוס) עלית אולשטיין, האוניברסיטה העברית בירושלים, יושבת ראש; פרופ' (אמריטוס) רות ברמן, אוניברסיטת תל-אביב (שימשה יו"ר הוועדה מהקמתה ועד אביב תשס"ח); פרופ' שאול הוכשטיין, האוניברסיטה העברית בירושלים; ד"ר אלינור סאיג-חדאד, אוניברסיטת בר-אילן; פרופ' יוסי צלגוב, מכללת אחווה ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב; ד"ר תמי קציר, אוניברסיטת חיפה; מר רוביק רוזנטל, לשונאי וסופר.

עוד אמרה עמיחי כי "ראמ"ה פיתחה בשנתיים האחרונות מבדק לתלמידי כתיב א לרכישת השפה הערבית לדוברי ערבית. הכלי הייחודי הועמד לרשותם של המורים הערביים כבר בשנת הלימודים הקרובה. כמנכ"לית המשרד בכוונתי לקיים שיח מקצועי אשר יבחן את ההמלצות והתאמתן לשטח".

פרופ' מיכל בלר, מנכ"לית ראמ"ה, הוסיפה כי הולך ונשלם פיתוחו של כלי הבוחן את מידת שליטתם של עולים חדשים בשפה העברית. גם הכלי הזה יועמד כבר בשנת הלימודים הנוכחית לשירות המורים בבתי הספר שבהם לומדים עולים חדשים.

פרופ' צביה ברזניץ אמרה כי הוועדה מייחסת חשיבות רבה לתהליכי סינון ואיתור בגיל הרך ולשימוש מועיל בהם בהוראה המקדמת תלמידים. הוועדה רואה בפעולות אלה תרומה חשובה להתנהלות חיים תקינה בתחום הפרט והחברה.

ח. יש לפתח כלים להערכת יחסי הגומלין בין מורה לתלמיד, יחסים שעל פי ממצאי המחקר הם הגורם המנבא החזק ביותר לשיפור הישגי תלמידים.

עם פרסום הדוח אמרה שלומית עמיחי, מנכ"לית משרד החינוך: "משרד החינוך וראמ"ה הזמינו את הסקירה המדעית מתוך ידיעה שחסרים במערכת החינוך כלי אבחון והערכה. אנו מברכים את הצוות על עבודתו המקצועית המסורה. למשרד יש כמובן עניין רב ללמוד את ההמלצות וליישם את המתאימות, אך יחד עם זאת, לא רק המתנו לממצאי הדו"ח ובמהלך השנתיים האחרונות המשרד כבר השלים פיתוח של כלי ייחודי עולמי לבדיקת רכישת השפה הערבית בגיל הרך, שהשימוש בו יתחיל בשנת הלימודים הקרובה. כלי נוסף הבוחן את מידת שליטתם של תלמידים עולים בשפה העברית ויועמד לרשות המורים בשנה"ל הקרובה, נמצא בימים אלה בשלבי השלמת הפיתוח".

המסמך המלא – "אבחון מדידה והערכה גן-ב, תמונת מצב והמלצות" – פתוח לעיון באתר האינטרנט של האקדמיה:
http://www.academy.ac.il/data/projects/34/Berznitz_Report.pdf